

Tammiku hiis – põline väepaik ja looduskaitseala

Jõhvi – Tammiku, 6.09.2020

Ahto Kaasik

Tammiku hiis

Looduslikud pühapaigad on inimkonna vanimad kaitsealad

Rahvusvaheline Looduskaitsealiit (IUCN) tunnistas 2008. a maailmakongressil hiied jt looduslikud pühapaigad inimkonna vanimateks kaitsealadeks, mida tuleb hallata põlisrahva tavaid järgides.

Otsusega ühines ka Eesti Vabariik

Igal külal on oma iie, suured metsad. Siia ei saa loom ka sisse, nii pühaks peeti. Poantsel oli ka iie. ERA 1930

Looduslikud pühapaigad

Juhend kaitsealade valitsejatele

Kaitsealade kultuuriliste ja vaimsete väärtuste toorühm koostöös UNESCO programmiga „Inimene ja biosfäär“

Toimetajad Robert Wild ja Christopher McLeod

Sarja toimetaja Peter Valentine

Maailma Kaitsealade Komisjon

Kaitsealade hea tava suunised nr 16

IUCNi juhend jõudis eesti keeles keskkonna- ja muinsuskaitseametnikeni 2011. aastal

Miks neid pühapaiku vaja on?

Pühapaikadega seotud peamised tavad:

- Pühaks pidamine, austamine
- Palvetamine
- Andide jätmine
- Ravimine
- Nõu küsimine/ pidamine
- Tantsimine, laulmine, mängimine
- Kiikumine
- Tule tegemine

Taara tammikus. Palu Kondas, 1957. Viljandimaa muuseumi kogu

Esimene kuningas ja rahvuseepos

Kalevi noorema (ülal) ja keskmise (paremal) poja kivid Tartumaal Saadjärve ääres. Nende kivide kohta ilmus 1836. a trükis kõige esimene Kalevipoja pärimus. Kreutzwald määras selle koha Kalevipoja kuningaks pühitsemise kohaks.

Mägi, kus sündis Taara

Ebavere Hiiemägi (ülal) ja Kaali Pühajärv (paremal). Henriku Liivimaa kroonika kohaselt sündis saarlaste suur jumal Taarapita (Taara pikk) arvatavalt Ebavere Hiiemäel. President Lennart Meri seostas selle pärimuse Kaali meteoriidi teekonna ja langemisega Saaremaale

Siniallikad hoiavad rahvusvärve

*Sini-, Must- ja Valgeallikas Harjumaal Saulas.
All: sini-must-valge lipu pühitsemine
Valgeallikal 3.07.2019*

Püha puu kui rahvussümbol

Tamme-Lauri tamm Urvastes

Püha Tammelauri tamm ehtis Eesti 10-kroonist rahatähte. 2018. aastal, kui Eesti Vabariik tähistas 100. aastapäeva, sai see puu arvestuslikult 700 aastaseks
Vasakul: Tamme-Lauri tamm, Arne Ader

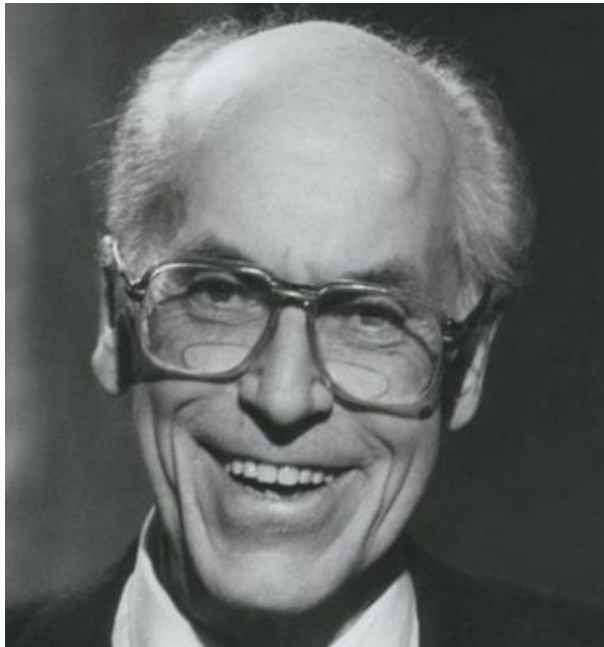
Eesti lipp ja Pühajärv

Esimene sini-must-valge lipp pühitseti 4.06.1884 Otepää ja järgmisel päeval Pühajärve ääres. EÜS pühitses lipu Pühajärve ääres uuesti 1994.a. Kuvad: ülal – Kalmer Lehepuu, all: lipu aastapäev Otepääl, internet

President Lennart Meri ja Tartu püha kivi

Kui Lennart Meri 1953. a Tartu Ülikooli lõpetas, kogunes tema kursus Toome püha kivi juurde. Lennart Meri lubas seal, et temast saab Eesti Vabariigi president. Kulus vaid 39 aastat ja ta lubadus täitus. All paremal: pulmalised Toome püha kivi juures 3.08.2019

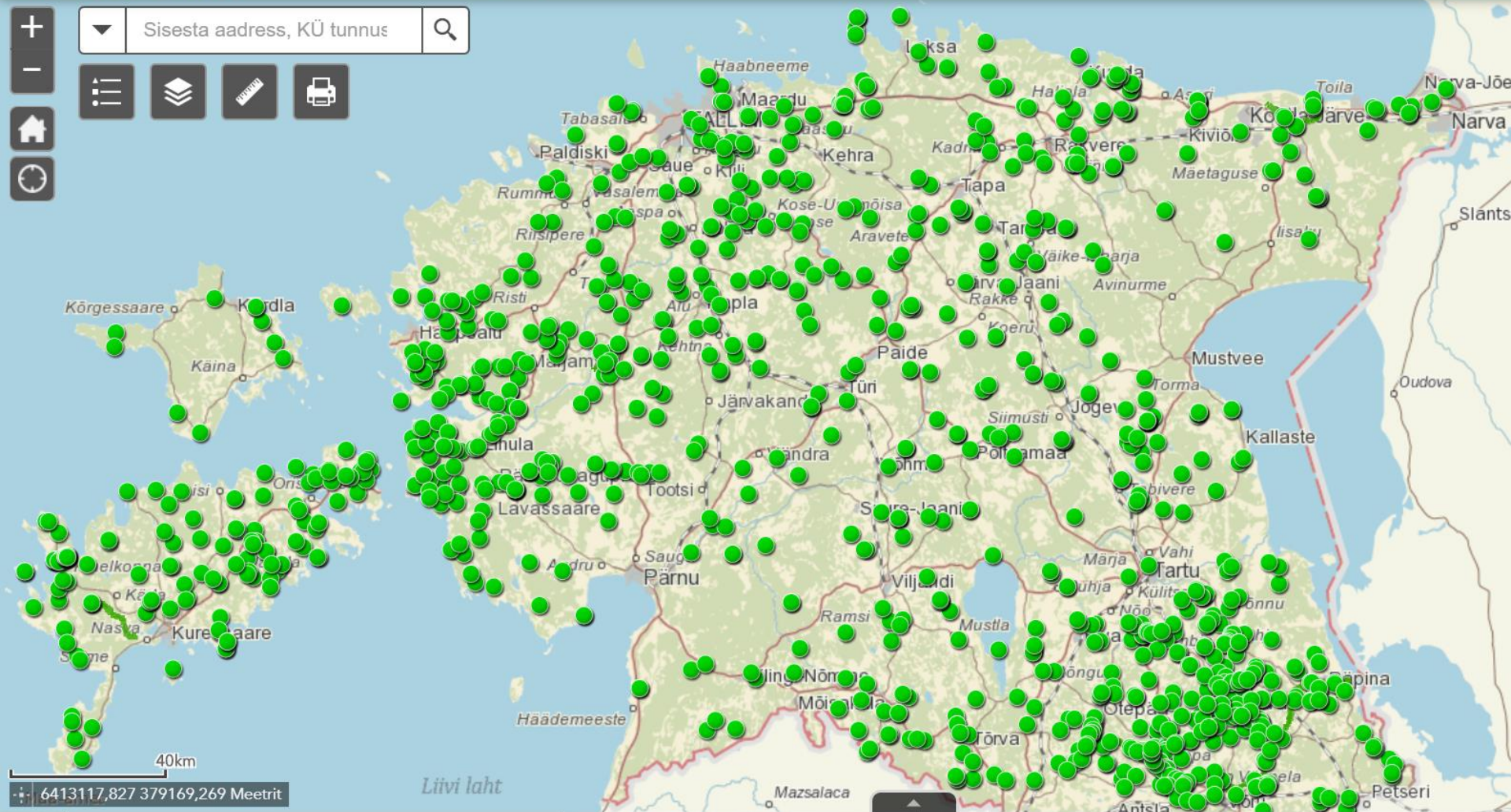

Looduslikud pühapaigad

Looduslikud pühapaigad.

Eesti looduslike pühapaikade kaart. Seni kaardistatud ca 1200 erinevat kohta. Kaardi koostasid Tartu Ülikooli looduslike pühapaikade keskus, Hiite Maja SA ning Maa-amet 2018. a. Kaart veebis: www.hiis.ee

Jõhvi kihelkonna pühapaiku Toila Pühaorg ja Pühajõgi

Alutaguse Pühajõgi on üks Eesti kümnekonnast pühajõest. Toilas asuv Pühaorg muudab selle jõe eriliselt kauniks.

Kuremäe hiemägi

Kuremäe Hiemägi, hiietamm, Hiieallikas ja muinaskalmistu on vadja maarahva tähtsaim pühapaik. 19. saj lõpul ehtasid tsaarivõimud hiemäele nunnakloostri ja nii sai sellest rahvusvaheline pühapaik.

Pärimuste kohaselt on ka Jõhvi kirik ehitatud hiide

Pärimuste järgi on ka Jõhvi kirik ehitatud hiide. Seal samas voolanud allikad olid sel juhul hiieallikad. Vanade maakirikute juures võib mujalgi leida hiiekohti ja pühi allikaid. Kuva: Vikipeedia

Pühajõe küla Aluoja juga ja allikas

Pühajõe kaldail asuvaist pühapaikadest on Aluoja ja Pühaallikas üks esinduslikumaid.

Kalina hiis ja püha tamm

Kalina hiiemets kasvas Kalina karstilohu ümbruses. Ligikaudu kilomeeter eemal kasvab üksik püha tamm.

Puru Riiavõhma tamm

Puru Riiavõhma tamm on üks väheseid ühe-pere pühapaiku, mis on säilinud meie päevini.

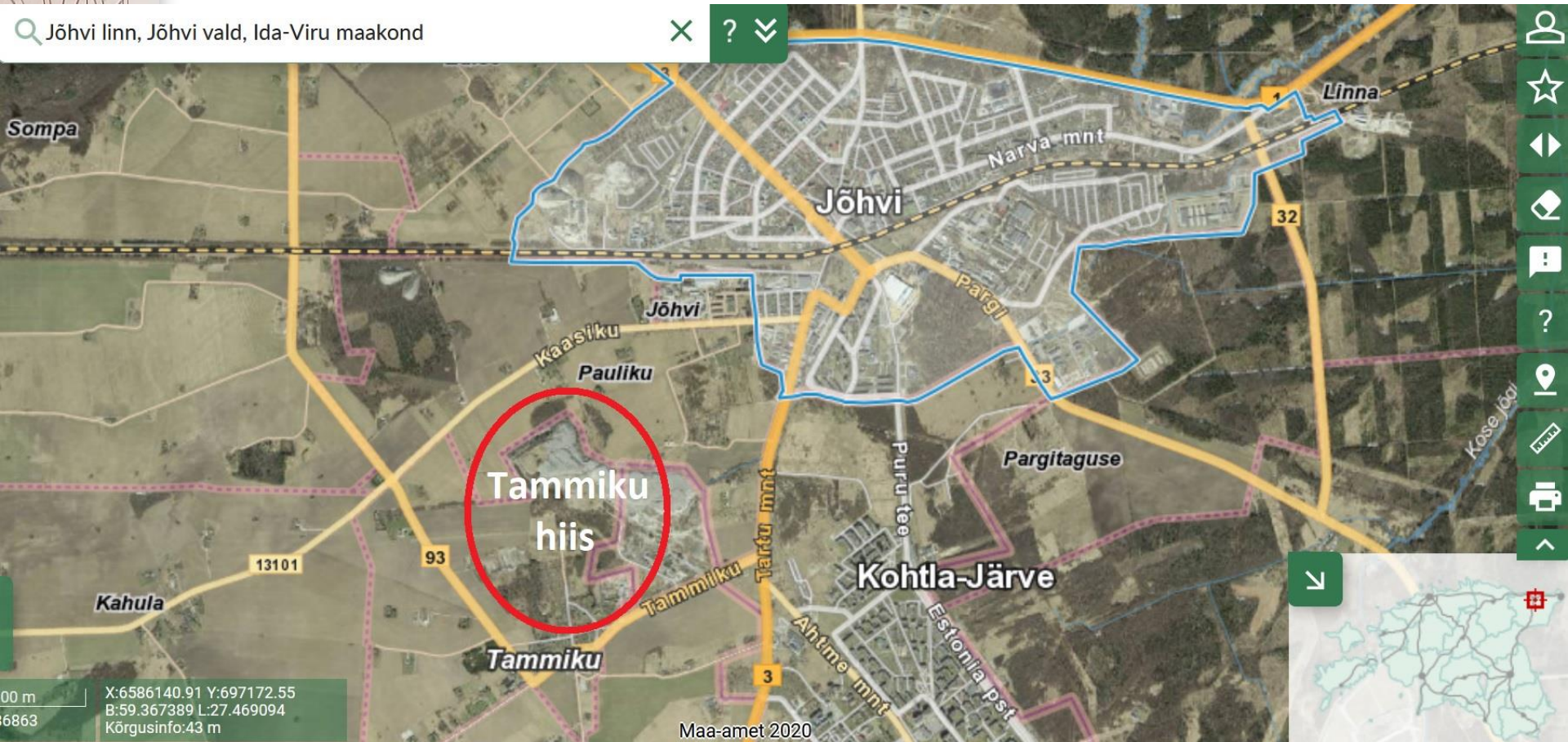
Martsa hiis

Martsa hiis on üks kõrgemaid hiiepaiku põhjarannikul , hiemäe tipp küünib 52 m üle merepinna.

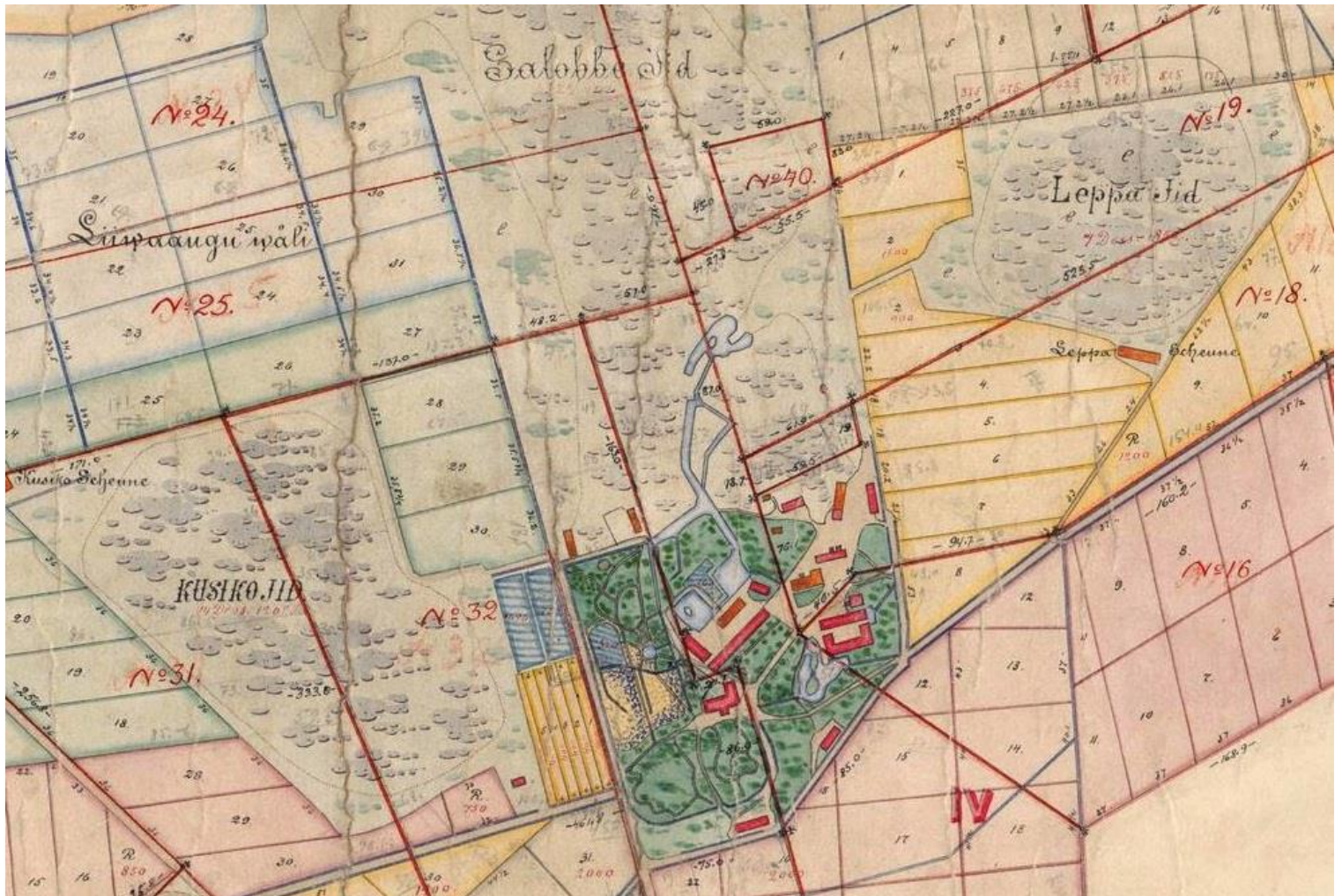

Tammiku hiis

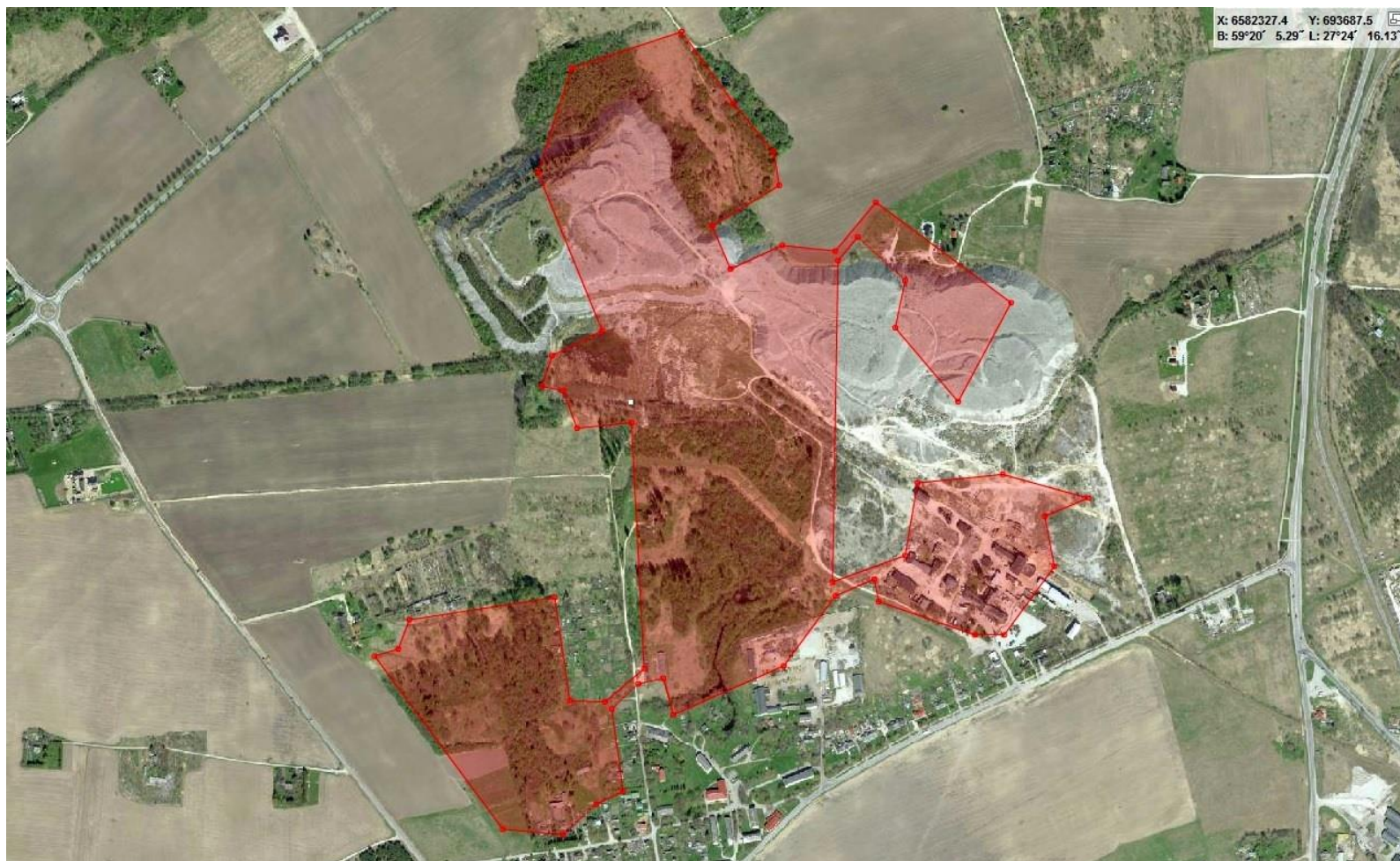
Tammiku hiis

1903. a Tammiku mõisa kaardil on eraldi tähistatud Kuusiko, Salobbe ja Leppa iid.

Tammiku hiis

Punasega on tähistatud hiie alal kasvanud puistu 1927. a kaardi järgi.

Tammiku hiis

Läänepoolne hiis, 15 ha suurune
Kuusiku hiis (ka Kusiku lid,
Tammehiis, Algusehiis, Otsahiis)

Keskmine, ligi 50 ha suurune
Salupea hiis (ka Salobbe lid,
Salupihiis, Keskehiis, Kuusikuhiis,
Kuusehiis, Tammehiis) on suuresti
aherainemäe all.

Idapoolne, 9 ha suurune Lepahiis
(ka Leppa lid, Lepahiis, Lõpuhiis)
on tööstushoonete, teede ja
laoplatside all täiesti hävinud.

Salupea hiie kirdeosas kasvab veel vanu hiiepuid

Tammiku hiis

Suurem osa hiist on hävinud kaevanduse ja tööstushoonete all. Esiplaanil vana hiitamm.

Tammiku hiie pärimusi

Kalevipoeg magas hiiemetsa varjus

Hiies käidi salaja nõu pidamas

Hiide viidi ande

Hiie kohal olnud muiste Tammiku linn

1930. aastail oli Tammiku hiis Jõhvi valla keskuseks, kus toimusid pidulikud rahvakogunemised. Alutaguse Elu, 10.05.1930:

Tammikus kujunes jüriöö suureks rahvapeoks.

2000 inimest Tammiku hiies.

Iga küla tuli oma orkestriga.

Ka mujal pühitseti igalpool Jüriööd.

Jüriöö Toilas.

Laupäeva õhtul mälestas Jõhvi ja kogu ümbrus Tammiku hiies jüriööd. Jüriöö pidustus õnnestus väga hästi.

Pimeduse tulekul hakkas ümbertaudu orkestrihelilised kõlama ja tõrvikutel read tumama. Need olid feltid, kes jüriöö mälestamiseks tulid. Iga küla tuli ühes oma feltiga ja orkestriga. Tuldi kui ühisjed pered ühiselt peole. Jõhvi alevist olid feltid, kaitseleit ja kaitsevägi.

Õhtu algas riida süütamisega. Kõnetooli astus garnisoni ülem kolonel W. Koch, kes süütavate sõnadega tuletab meele ajaloolist 1343 a. jüriööd. Need mõttelused peafid meidki tohustama, — lõpetas kõneleja.

Järgnesid laulud. Kõnetooli sammus maavalitsuse abiesimees Kriiver. Süütavalt ütles ta päevatohaseid sõnu. Cestitujaks oma vabaduse eest mõitlemisel mõitfid olla need pühitsetava jüriöö tangelaied, — ütles küllaline. Ühiselt lauldi „Cestimaa mu isamaa“.

Kolmandana kõneles k.-l. Jõhvi partari propagandapäälit Erv. Timuff. Kõnele järgnesid laulud.

Lõpuks kõneles veel hra Lant, avaldades rõõmu hea kordamineku üle.

Järgnesid vahelduvalt laulu ja orkestrietteanded. Meeleolu aitasid pidulikumaks teha veel raketid.

Üldiselt oli kõik eeskujulik. Peo meeleolu oli ülerr. Osavõtjaid võis üle 2.000 lugeda.

Hämariku saabudes sütitati tunglad tuletoirje feltsimaja ees, kust rongikäigust muusika saatel lipumäele mindi. Lipumägi asub Pühajõe kohiseval kaldal. Ümberringi kohisevad põlisjed mäunad, võidu merelainete kohinaga — ja niisugune muinasjutu on aastasadasi kestnud Pühajões oma rohkete kärestituddega ürgorus. Süttisid tuled. Tuled maanastasse varijenud eivaremate auts, kui terovitustuli, et ka meie nende vabaduspüüdeid alati heleda leegina südames tanname ja seda tuld igaveesti leekida laseme.

Soojalt kõneles Jüriöö mõttest hra Drammann, mille järele päid paljastades õhtu tõusid laulusõnad: „Truuks jääme isamaale, viimse meretiligani!“

Lahtuti kui taevataarel tärtas esimine aovalguis — sõnades: „Ihus tomme — jüriöö ja tema leegitsevad tuled!“

Jüriöö Valastes.

4. mail korraldas U. E. N. U. Valaste osakond Valaste merekaldal jüriöö mälestusõhtu. Jüriöö loitva tule ümber kogus niisuur rahvahulk koku, mida ei juletud lootagi. U. E. N. U. Valaste osakonna juhataja ja juhatusliikmed kõnelesid jüriöö tähtsusest Cesti

minewikus ja panid südamele, et ka see jüriöö vabadusihaga püsiks meie rahval alati.

Kohalik laulutoor kandis mõne isamaaliku laulu ette ja umbes kessööli liitus rongikäit puhtpilliorkestri saatel külla tagasi.

Jüriöö Jätkal.

3. mail õhtul korraldati kaitseliidu Jätkal kompanii algatufel ühes kohaliku tude organisatsioonidega jüriöö mälestamine. Jusa öö tõttu oli osavõtt väga rohke. Peeti rongikäit, mis orkestri saatel liitus Kuremäele, kus kõnelesid k.-l. Jätkal kompanii päälit Meinig. Hindreus ja tuletoirje ühingu esimees D. Maankin. Peale selle olid muusikalised etteanded.

Jüriöö mälestamine Riiklas.

4. mail k. a. korraldas Riikla Hariduse ja Spordi Selts „Kalev“ jüriöö mälestamise. Rahvast tuli rohkelt koku. Meeleolu oli pidulik. Endise mõisa rehe varemetes tehti mälestuse tuli üles. Kõnelesid hrab Pärnit, Grünspan ja Kaldas, mille peale orkestes hünni ja marsši mängis. Laugenud mälestati lauldes: „Eigemal Jumal sul“. Lõpuks lauldi isamaalike laule ja lahtuti rongikäigust tõrvikutel valgel. Õhtul oli feltid jaalis peretonna-õhtu. Kord oli hea.

Piduline.

Mis need hiied on?

Tunnused:

Pindala ~ 1 – 100 ha

Erinevad pinnavormid

Kompleksne

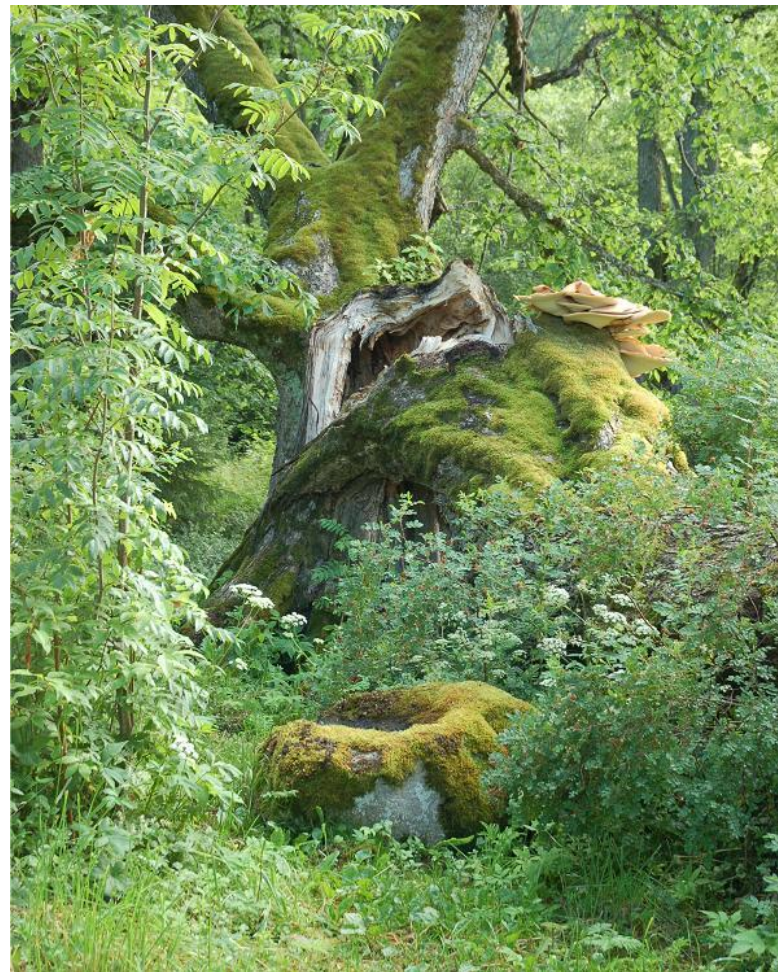
Kogukondlik

Vabalt arenev ökosüsteem

(kõik puud, põõsad jm
taimed on pühad ja
puutumatud)

Iseloomulikke välistunnuseid
pole

Arv: 800 +

*Koke Kiigeoru hiiesalu Tartumaal Võnnu kihelkonnas.
Hiie säilinud osas leidub kümmekond põlispuud,
ohvrikivi, ohvrialtar ja hiieallikas.*

Põlised tavad. Hiiepühad: pillimäng ja tants

Vasakul ülal: suvisted Mahu (V-Nigula) khk Tammealuse hiies. Vasakul all: Võrtsjärve Vanasaare püha, Lauri Kase. Paremäl: varrupidu Taevaskojas

Hiiepühad

Kiigutakse, mängitakse

*Suvisted Mahu (V-Nigula) khk
Tammealuse hiies*

Lauldakse, loitsitakse

Palutakse

Vasakul ülal: hõimurahvaste ühispalvus 2016. a Soomes
Vasakul all ja paremal: hõimurahvaste ühispalvus 2004. a
Harjumaal Saula Siniallikal

Ravitakse

*Ravimine Setomaal Miikse Jaanikivil ja –ojal
2015. a vanal jaanipäeval*

Terviseallikad

Annid kividel

Kividele jäetakse tavaliselt anniks münste, kuid vahel ka paberraha, toitu jm. Ülal: Miikse püha kivi Setomaal. All: Kulli Nõiakivi Pärnumaal. A. Kaasik

Annid puudel

*Vasakul: Tammealuse hiis Virumaal.
Paremal ülal: Kiigeoru hiis Tartumaal.
Vasakul all: Ilumäe Kõnnu hiis Virumaal.*

Käiakse, ollakse, kogutakse jõudu

Paremal ülal: Palivere hiiekünnapuu Läänemaal, Merilin kaustel-Lehemets. Paremal all: Tammiku hiietamm Virumaal, A. Kaasik. Ülal paremal: Setomaa ülemsootska Arne Leima Petseri pühalt tammelt valitsemisauale väge ammutamas, Annela Laaneots. All paremal: Mats Õun.

Lipuga hiide 24.02 ja teistelgi pühadel

Pildista hiisi ja osale hiite kuvavõistlusel

Hiite kuvavõistlusele oodatakse fotosid põlistest looduslikest pühapaikadest.

Pilte ja lühivideoid saab saata kuni 15.10.20

Lähem teave: www.hiis.ee

Olhoni saare Sagan-Hušuni neem. Kuva: Aleksei Trofimov

HIITE KUVAVÕISTLUS 2020

SACRED SITES PHOTOGRAPHY CONTEST 2020

JÄÄDVUSTA PÄRANDIT JA OSALE VÕISTLUSEL!
OODATUD ON FOTOD PÕLISTEST
LOODUSLIKEST PÜHAPAIKADEST:
HIITEST, PÜHADEST ALLIKATEST, KIVIDEST,
JÕGEDEST, JÄRVEDEST JMS.

PHOTOGRAPH HERITAGE AND TAKE PART
OF THE COMPETITION! PHOTOS OF SACRED
GROVES, HEALING WELLS, STONES, RIVERS,
LAKES AND OTHER INDIGENOUS NATURAL
SACRED SITES ARE WELCOME.

LOE LISAKS:
www.hiis.ee/kuva

READ MORE:
www.hiis.ee/kuva

OSALEMINE KUNI ◆ ENTRY DEADLINE

15.10.2020

Korraldaja: Hiite Maja SA

Liitu hiiekoolide ringiga

Klasse ja koole oodatakse liituma Hiiekoolide ringiga.

Lähem teave: www.hiiepaik.ee

Head tavad

Puhtus

Rahu

Vägivallatus

*Mine hiide puhta ja kainena,
tereta ja vii külakosti. Sinna
tohib jätta vaid looduslikust
materjalist ande.*

*Hiis on looduskaitseala,
mida valitseb loodus. Iga
puu ja põõsas, olgu vana või
noor on hiies püha ja
puutumatu.*

Talletame Tammiku hiie ajalugu

Kui sul on teada mälestusi või pärimusi Tammiku hiiest, või ehk on vanu fotosid sellest paigast, siis palun võta ühendust:

ahto@hiis.ee, tel 56 686 892

Aitäh kuulamast!

Ahto Kaasik

Tel. 56 686 892

ahto@hiis.ee

